JOURNAL OF TURKISH STUDIES
TÜRKLÜK BİLGİSİ ARAŞTIRMALARI
VOLUME 30/II
2006
EDITED BY ŞİNASİ TEKİN GÖNÜL ALPAY TEKİN

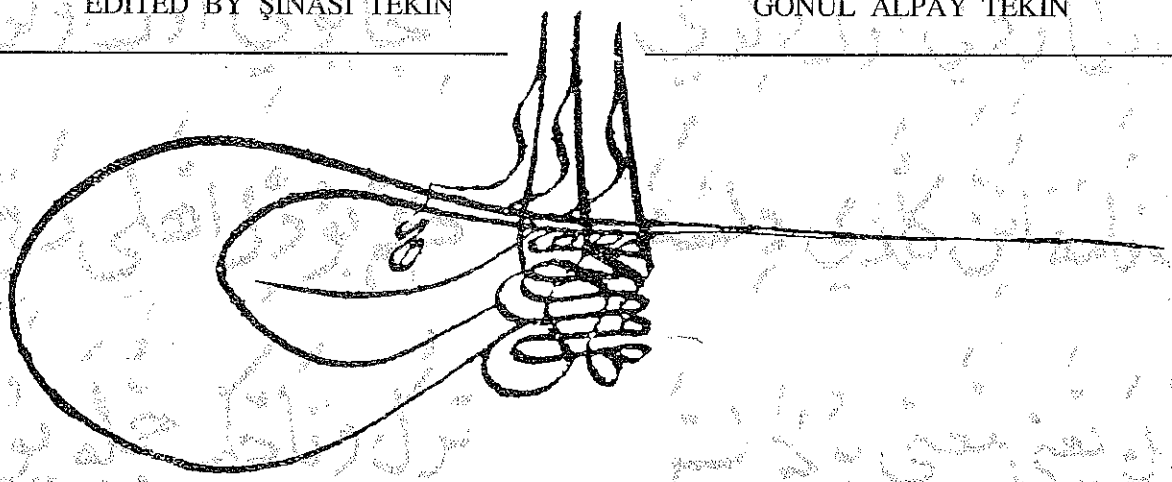

FESTSCHRIFT IN HONOR OF
ORHAN OKAY
II

Guest Editor
Nâzım H. POLAT

Published at the Department of Near Eastern Languages and Civilizations
Harvard University
2006

JOURNAL OF TURKISH STUDIES
TÜRKLÜK BİLGİSİ ARAŞTIRMALARI
VOLUME 30/II
2006

Edited by
Şinasi Tekin • Gönül Alpay Tekin

FESTSCHRIFT IN HONOR OF

ORHAN OKAY

II

Guest Editor
Nâzım H. POLAT

Editorial Board - Tahrir Heyeti
Selim S. KURU • Günay KUT • Gönül A. TEKİN • Şinasi TEKİN

Yardımcı Yazı Kurulu - Consulting Editors
N. AÇIKGÖZ muğla E. BIRNBAUM toronto M. CANPOLAT ankara R. DANKOFF şikago C. DİLÇİN ankara G. DOERFER göttingen P. FADOR budapeşte H. İNALCIK ankara C. KAFADAR harvard C. KURNAZ ankara A. T. KUT istanbul G. KUT boğaziçi/istanbul G. NECİPOĞLU harvard Z. ÖNLER mersin K. RÖHRBORN göttingen S. SHAW los angeles W. THACKSTON, Jr. harvard T. TEKİN istanbul S. TEZCAN bamberg Z TOSKA boğaziçi/istanbul E. TRYJARSKI varşova P. ZIEME berlin

•

Cover design and background • Kapak düzeni
by Sinan AKTAŞ
Tughra, Meḥemmed II (1481)
ʿĀṣıḳ Pāṣā : Ġarīb-Nāme (İ. Koyunoğlu Ktp., Konya)

KIZILBAŞ, BEKTAŞİ, SAFEVİ İLİŞKİLERİNE DAİR 17. YÜZYILDAN YENİ BİR BELGE
(Yazı Çevirimli Metin-Günümüz Türkçesi'ne Çeviri-Tıpkıbasım)*

Ayfer KARAKAYA-STUMP

I) Belgenin Kaynağı ve Önemi

Son yıllarda Alevilik konulu çalışmalarda önemli bir artış olmuştur. Konuya yönelik bu artan ilgi daha çok sosyal alanlarda yoğunlaşmakla birlikte Alevilik tarihi çalışmalarında da bir kıpırdanış gözlemlenmektedir. Alevi kimliğinin kamusal alandaki ifadesinde yaşanan rahatlamaya paralel olarak Alevi toplumunun manevi önderleri konumundaki dede ailelerinin, ellerinde bulunan yazılı belgeleri gün ışığına çıkarmaya başlamış olmaları da bu canlanmayı destekleme potansiyeline sahip önemli bir gelişmedir. Bu belgeler tarihçilere konuyla ilgili yeni veriler sunmanın yanında, literatürde varolan kimi tezleri yeniden gözden geçirmeye de olanak sağlayacaktır.

Burada ilk defa olarak yayınlanan belge de bu tür bir belgedir. Bir mektup olan belgenin aslı önemli Alevi ocaklarından Dede Kargın[1] ocağına mensup bir özel şahsın elindedir.[2] Anadolu'nun muhtelif bölgelerinde talipleri olan bu dede ailesinin en önemli üç kolu yakın zamana kadar Malatya, Antep ve Çorum yörelerinde yaşamaktaydı.[3] Ocağa adını veren Dede

---

* Burada yayınlanan belgenin okunmasında ve yayına hazırlanmasında, yakın zamanda kaybettiğimiz sayın hocam Şinasi Tekin'in çok büyük yardımları olmuştur. Tadına doyamadığım keyifli derslerinin anısı hafızamdan hiç silinmeyecek olan değerli hocamı en derin şükranlarımla yad eder, Allah'tan rahmet dilerim. Ayrıca bu makalenin hazırlanma sürecinde bilgi ve görüşlerine başvurduğum Prof. Cemal Kafadar, Prof. Ahmet Karamustafa, Prof. Carter Findley, Prof. Gönül Tekin, Abbas Karakaya, Himmet Taşkömür ve Dr. Hakan Karateke'ye teşekkürlerimi sunarım.

1 Kargın [Karġın] kelimesine, farklı kaynaklarda Garkın [Ġarkın] ve Karkın [Ḳarkın] şeklinde yazılmış olarak da rastlanılmaktadır, bu konuda bkz. Elvan Çelebi, *Menâkıbu'l-Kudsiyye Fî Menâsıbi'l-Ünsiyye*, hazırlayanlar İsmail E. Erünsal ve Ahmet Yaşar Ocak (Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1995), sf. XL. Ayrıca ailenin bugün yaşayan kollarının soyadlarında bu isim Kargın şeklinde kullanılmaktadır (Çorum kolunda Dedekargınoğlu, Malatya kolunda Kargın ve Antep kolunda Kargıner). Biz burada, metnimizdeki yazılışa sadık kalarak, kelimeyi Kargın olarak kullandık.

2 Belgenin aslı, Dede Kargın ocağının Çorum koluna mensup, halen İstanbul'da yaşamakta olan sayın Dr. Galip Dedekargınoğlu'ndadır. Bu belgeyi benimle paylaşma lütfunda bulunduğu için kendisine minnettarım.

3 Bu bilgi, Alevi ocakları ile ilgili hazırlamakta olduğum doktora tezimin alan çalışmaları esnasında derlediğim verilere dayanmaktadır. Dede Kargın ocağı ile ilgili 1951 yılında tamamlanmış çalışmasında araştırmacı Naci Kum, ailenin Antep'ten göçmüş bir kolunun da Mersin iline bağlı Tarsus ilçesinde bulunduğunu, ayrıca Kars, Urfa ve Tokad'da bu aileden gelen kişilerin varolduğunu yazmaktadır. Naci Kum'un, ailenin elindeki belgelerin çoğunun metinlerini de içeren bu son derece değerli ve konusunda ilk olan çalışması maalesef uzun süre daktilo edilmiş halde kalmış, yayınlanamamıştır: Naci Kum, *Dedekargın-Kargınoğulları-Çepniler: Belgeler ve Menkibeler Üzerine Yapılan Tetkikler* (1951). Ancak 1999 yılında, ailenin Malatya kolundan Ahmet Rıza Kargın, kendi çabasıyla ve kendi şiirlerinin de bulunduğu bir kitaba ek olarak bu çalışmayı yayınlamış ve ücretsiz olarak tanıdığı kişilere

Kargın'ın, biri 14., diğeri 15. yüzyılda kaleme alınmış iki önemli menakıbnamede adı geçer.[4] Bu menakıbnamelerde hakkında verilen bilgiler, Dede Kargın'ın 13. yüzyılda Güneydoğu Anadolu bölgesinde yaşamış meşhur bir derviş olduğunu gösteriyor.[5]

Yayınladığımız mektup birkaç bakımdan dikkat çekicidir. Her ne kadar hangi yıl kaleme alındığı kaydedilmemişse de metnin içinde varolan ipuçlarına dayanarak 1624 yılında, Bağdat'ın Şah Abbas tarafından alınışını takip eden günlerde yazılmış olduğu sonucunu çıkarabiliyoruz. Mektubun giriş kısmından sonraki ilk bölümünde, gönderildiği kişi olan Dede Kargın evlatlarından Seyit Yusuf, Şah Abbas'ın bu zaferinden haberdar edilir ve Safevi şahının yakında Rum'a doğru hareket etmesi temennisinde bulunulur. Metindeki bu ibareler, Safevi şahlarının Anadolu'daki yandaşlarına yönelik ilgilerinin 17. yüzyılda devam ettiğini göstermesi açısından önemlidir.[6] Ayrıca mektupta dönemin Safevi şahından "mürşid-i kāmil"[7] olarak bahsedilmesi, bu dönemde Anadolu'daki Kızılbaş zümreleri arasında Safeviler'in manevi ve dini ağırlığının sürdüğünün de göstergesidir.[8]

Mektubu önemli kılan diğer bir özelliği ise göndericisi olan Seyit Baki'nin kimliğidir. Mektubun kaleme alındığı esnada Safeviler'in kontrolü altında olan bir yerde yaşadığını anladığımız Seyit Baki, tam adını ve ünvanını "Bende-i Şāh-ı Velāyet, Seyyid Bāḳī, Evlād-ı Ḳuṭbü'l-'Ārifīn Sulṭān Ḥacı Bektaş-ı Velī" şeklinde verir.[9] Yani Seyit Baki, Hacı Bektaş-ı Veli'nin yoluna bağlı ve hatta onun soyundan gelen bir sufidir. Dolayısıyla bu mektup, mevcut literatürde varlıkları pek bilinmeyen, Anadolu sınırları dışında yaşamış, Safevi yandaşı Bektaşi grupların varlığını göstermesi açısından da son derece ilginçtir. Ayrıca mektubun ikinci bölümünde bahsi geçen ikrar cemi ayini,[10] Dede Kargın ocağı ile Seyit Baki arasındaki ilişkinin siyasi boyutunun ötesinde manevi bir temelinin olduğuna işaret ediyor. Bu cemin yürütülmesindeki amaç, Dede Kargın ocağının Seyit Baki'nin bağlı bulunduğu dergâha ikrar

dağıtmıştır: *Dede Kargın: Şiirler*, derleyenler Rahime Kışlalı ve Ali Yeşilyurt (Mersin: Can Matbaacılık Yayıncılık Ltd. Şti., 1999).

4 Sözünü ettiğimiz menakıbnameler, Vilâyetnâme adıyla da bilinen Menâkıb-ı Hacı Bektaş-ı Veli ve Menâkıbu'l-Kudsiyye Fî Menâsıbi'l-Ünsiyye'dir. Bu iki metin de yayınlanmıştır, bkz. *Vilâyetnâme: Menâkıb-ı Hünkâr Hacı Bektaş-ı Veli*, hazırlayan Abdülbaki Gölpınarlı (İstanbul: İnkılâp Kitabevi, 1958); Elvan Çelebi, *Menâkıbu'l-Kudsiyye*.

5 Dede Kargın hakkında bkz. Elvan Çelebi, *Menâkıbu'l-Kudsiyye*, sf. XL-XLIII

6 Aslında elimizde bu ilgiyi doğrulayan başka kaynaklar da mevcuttur. Bunlardan en önemlisi, içlerinde Şah Abbas'a ve Şah Süleyman'a kadar giden Safevi soyağaçlarının bulunduğu, dolayısıyla gene bu dönemde yazılmış veya elden geçirilmiş olduğu sonucunu çıkarabileceğimiz risaleler içeren ve Şeyh Safi'ye atfedilen Buyruk yazmalarıdır. Bu yazmalar hakkında henüz ciddi bir çalışma yapılmamış olmakla birlikte bazı kopyaları tam olarak veya seçmeler halinde yayınlanmıştır: Bisâtî, *Şeyh Sâfi Buyruğu (Menâkıbu'l-Esrâr Behcetü'l-Ahrâr)*, hazırlayan Ahmet Taşğın (Ankara: Rheda-Wiedenbrück Çevresi Alevi Kültür Derneği Yayınları, 2003); *Buyruk: Alevî İnanç-İbadet ve Ahlâk İlkeleri*, hazırlayan Mehmet Yaman (Mannheim: Mannheim Alevî Kültür Merkezi Dedeler Kurulu Yayınları, 2000).

7 Bu kavramın Alevi-Bektaşi inancındaki anlamı için bkz. "mürşit" maddesi, Esat Korkmaz, *Ansiklopedik Alevilik-Bektaşilik Terimleri Sözlüğü* (İstanbul: Kaynak Yayınları, Genişletilmiş Üçüncü Basım, 2003).

8 Şah Abbas'ın bu dönemde Alevi zümreler arasında "mürşid" olarak adlandırıldığına dair diğer bir belge, dönemin meşhur kadısı Çeşmi Efendi tarafından 1619 tarihinde (h. 1028) II. Osman'a sunulmak üzere hazırlanmış ve İstanbul'daki "tā'ife-yi melāhide"nin teftiş raporu mahiyetindeki belgedir. Bu belgenin matbu Arap harfleriyle bir kopyası, Fransızca bir giriş yazısı ve çevirisi ile birlikte yayınlanmıştır: M. A. Danon, "Un Interrogatoire d'Hérétiques Musulmans (1619), *Journal Asiatique* (Nisan-Haziran 1921), sf. 281-293. Edirne ve İstanbul kadılıklarında bulunmuş, ayrıca Anadolu ve Rumeli kadıaskeri olarak da görev yapmış olan Çeşmi Efendi'nin yürüttüğü bu teftiş sonrasında, gene onun onayıyla suçlu bulunan bir grup "münkirin" idam edildiğine dair belge için bkz. Andreas Tietze, "A Document on the Persecution of Sectarians in Early Seventeenth-Century Istanbul," *Bektachiyya: Études sur l'ordre mystique des Bektachis et les groupes relevant de Hadji Bektach*, hazırlayanlar Alexandre Popovic ve Gilles Veinstein (İstanbul: Les Éditions Isis, 1995), sf. 165-170.

9 İmzanın altında mektubu gönderene ait bir mühür de bulunmaktadır, ancak mühür çok silik olduğundan okunamadı.

10 İkrar cemi ayininin Alevi-Bektaşi inancındaki yeri ve yapılış tarzı hakkında bkz. "ikrar" maddesi, Esat Korkmaz, *Ansiklopedik Alevilik-Bektaşilik*.

ve biatlarını sunmasıdır ki mektubun yazılmasına asıl vesile olan da bu olaydır. Şu halde mektuptan, bu dönemde Safeviler, Bektaşiler ve Anadolu'daki Kızılbaşlar arasında karmaşık bir manevi hiyerarşinin varolduğu sonucunu çıkarabiliyoruz.

Elimizdeki bu yeni belge ile 17. yüzyılın ilk yarısında varlığından haberdar olduğumuz bu siyasi ve manevi ilişkiler ağı,[11] Bektaşi-Kızılbaş ilişkilerinin mahiyeti konusunda literatürde varolan bazı tezleri yeniden gözden geçirmeyi gerektirecek niteliktedir. Halihazırda bu konu tarihçiler için bir muamma olmaya devam etmektedir. İnançları ve ritüelleri birbirleriyle benzer olan bu iki grup, sosyal ve siyasi özellikleri açısından farklı birer görüntü çizmişlerdir. Kızılbaş Aleviler kırsal kesimde yaşayan zümreler olarak ve sözünü ettiğimiz dönemde siyasi açıdan Osmanlı devletine karşı tutumlarıyla bilinirken, Bektaşiler daha çok şehirlerde veya şehirlere yakın bölgelerde yaşamış ve Osmanlı devletine muhalif bir görünüm vermemişlerdir. Buna dayanarak kimi tarihçiler Bektaşi tarikatının 16. yüzyılın başlarında Osmanlı devleti tarafından, Kızılbaş zümrelerini hem dini hem de siyasi anlamda kontrol altına almak için, sıfırdan kurulmamışsa bile en azından yeniden organize edilmiş olduğu şeklinde görüşler öne sürmüşlerdir.[12] Böyle bir görüş Osmanlı devletinin yakın gözetimindeki Bektaşiler için doğru olmuş olsa bile, elimizdeki yeni belgenin işaret ettiği, Anadolu sınırları dışında ve belgemizde göründüğü kadarıyla Osmanlı yönetimine muhalif bir takım Bektaşi merkezlerinin mevcudiyeti ve bu Bektaşi merkezlerinin Anadolu'daki Kızılbaşlar ile kurmuş oldukları bağlar, böyle bir iddianın genel olarak Kızılbaşlar ile Bektaşiler arasındaki bağlantının tanımlanmasına yetmeyeceğini göstermektedir.

II) Belgenin Tarihlendirilmesi

Mektubun giriş kısmını takiben, kendi hal ve durumunu bildirdiği bölümde mektubun yazarı Seyit Baki bize hem yaşadığı yer hem de yaşadığı dönem hakkında çok kesin bilgiler olmasa da bazı ipuçları verir: "..bi-ḥamdi li'llāhi te'ālā ḥālā vücūdumuz ṭoprakdan üstün olup bu dergāh-ı 'ālīde ḥażret-i ṣāḥibü'd-dīn ve'd-dünyā, irşād-künende-i ṭarīḳ-i evliyā ve zübde-i evlād-ı āl-i 'abā, murād-dehende-i şī'īyān-ı 'Aliyyü'l-Murtażā ya'nī Ḥażret-i Sulṭān < . . . > -ḫalladallāhu mülkehū ve salṭanatahū- ḥażretleriniñ ḫāk-i pāy-i murād-baḫşlarında ve āsitān-ı melā'ik-āşiyānında āsūde-ḥāl olup devām-ı 'ömr [ü] devleti ed'iyyesine müdāvim..". Görüldüğü gibi Seyit Baki, ömrünün ve devletinin devamı için dua ettiği sultanın adını açıkça yazmaktan, büyük ihtimalle bir saygı göstergesi olarak imtina eder ve ilgili yeri boş bırakır. Bununla birlikte sözü geçen sultanın Osmanlı sultanı olamayacağı ve dönemin Safevi şahı olduğu, hakkında kullanılan "evliyalar yolunun irşat edicisi, Al-i Aba evlatlarının özü, Aliyyü'l-Murtaza taraftarlarının dileklerini gerçekleştiren" şeklindeki yüceltici ifadelerden açıkça anlaşılmaktadır.

---

11 Aşağıda kısmen örneklendireceğimiz gibi, böyle bir ilişkiler ağının varlığını gösteren Alevi dedelerden gelen başka yazılı belgeler de mevcuttur. Bunların daha ayrıntılı bir dökümü ve değerlendirmesi konuyla ilgili hazırladığım doktora tezimde yer alacaktır.

12 Bu görüşü öne süren Irène Mélikoff'dur. Bu konuda yazarın özellikle şu makalesine bakılabilir, "Le problème kızılbaş," TURCICA, (1975) VI, sf. 49-67, ayrıca Türçe çevirisi için bkz. "Kızılbaş Problemi," *Uyur İdik Uyardılar: Alevilik-Bektaşilik Araştırmaları* (İstanbul: Cem Yayınevi, 1993), sf. 53-80. Mélikoff'un bu tezinin, özellikle 17.yüzyıl bağlamında biraz daha geliştirilmiş bir ifadesi için bkz. Suraiya Faroqhi, "Conflict, Accomodation and Long-Term Survival: The Bektashi Order and the Ottoman State (Sixteenth-seventeenth centuries), *Bektachiyya: Études sur l'ordre mystique*, sf. 171-184.

Mektubun bir sonraki paragrafında Seyit Baki, gene dönemin Safevi şahı olduğu tahmin edilebilen bir şahsüvar tarafından Bağdat'ın fethedilişini şu satırlarla müjdeler: "..ḥālā benim oğullarım siz erenler munca zamāndan beri va'de virüp intiẓārın çekdigiñiz şāhsüvār-ı merd-i meydān ḥālā meydānda ḥāżır olup muḥibb-i ḫānedānıñ murādın virüp ve düş[menān-ı] [ḫā]nedān-ı āl-i Muḥammed'iñ [neseb] ü ẕürriyātın rüy-ı zemīnden maḥv itmege ẓāhir olmuşdur ve ḥālā māh-ı rebī'ü'l-evveliñ yigirmi ikinci güni yevmü'l-aḥad Baġdād ḳal'asın feth idüp nām-ı mübārekine sikke [ḍarb] ve ḫuṭbe oḫunup Şāh-ı 'ālem-penāhıñ taṣarrufuna geçmişdir ve inşā'allāhu te'ālā teveccühi Rūm ṭarafına doğrıdır." Seyit Baki'nin ifadesiyle erenlerin uzun zamandır beklediği, Ehl-i Beyt muhiplerinin dileklerini gerçekleştirip, Hz.Muhammed'in ailesinin düşmanlarını dünya yüzünden silmek iddiasında olan, Bağdat'ı fethedip, adına para bastırıp, hutbe okutan bu Safevi şahı kimdir? Bu sorunun cevabını, mektupta verilen Bağdat'ın fethedildiği güne dair bilgiden çıkarmamız mümkündür. Bağdat Safevi şahları tarafından iki kere fethedilmiştir. İlk olarak 1508'de Şah İsmail tarafından, ikinci olaraksa 1624 tarihinde Şah Abbas tarafından. Ancak ay ve gün olarak, Şah İsmail Bağdat'ı Cemaziyülahir'in 20'sinde (16 Ekim) fethetmiştir, yani mektupta verilen tarihe göre burada bahsi geçen vakanın Şah İsmail'in Bağdat'ı fethi olmadığı açıktır. Bu durumda elimizde tek bir olasılık kalıyor ki buna göre mektupta gönderme yapılan olay, Şah Abbas'ın 1624 yılında Bağdat'ı Osmanlılar'ın elinden geri alışıdır. Mektupta verilen gün ve ay da bu çıkarımımızı zaten doğrulamaktadır, zira Şah Abbas Bağdat'ı gerçekten de Rebiyülevvel ayının 23'ünde (14 Ocak) fethetmiştir.[13] Şu halde metindeki verilerden, Seyit Baki'nin Dede Karğın-zade Seyit Yusuf'a yolladığı bu mektubun 1624 yılında kaleme alındığı, mektupta sözü edilen Safevi şahının Şah Abbas olduğu ve haberi verilen olayın da Bağdat'ın Safeviler tarafından Osmanlılar'dan geri alınışı olayı olduğu sonucunu çıkarabiliyoruz.

III) Mektubun Yazarının ve Muhatabının Kimliği

Elimizdeki mektubun muhatabı, mektubun arka yüzünün sol üst köşesinde adı kaydedilmiş olan Seyit Yusuf'tur. Mektubun girişinde kendisine "Ḥażret-i siyādet-penāh, 'izzet-destgāh, evlād-ı būdāla-ı Ḥaḳḳ Dede Ḳarğın oğlu" şeklinde hitap edilmesinden, Seyit Yusuf'un meşhur derviş Dede Karğın'ın soyundan geldiği açıkça anlaşılıyor. Yukarıda da belirttiğimiz gibi Dede Karğınlar, etkisini günümüze kadar devam ettirmiş, Anadolu'nun en önemli ve köklü Kızılbaş/Alevi ocaklarından biridir.

Dede Karğın ailesinin ataları arasında Yusuf adına sahip birden fazla şahsa rastlıyoruz.[14] Bunlar arasında kronolojik açıdan burada yayınlanan mektubun alıcısı olması olası bir "Şeyh Yusuf" 1588 tarihli bir icazetnamede karşımıza çıkmaktadır.[15] Bu icazetnamenin düzenlendiği tarihte Şeyh Yusuf, Malatya'nın "Bīmāre" köyünde yaşamaktadır. İcazetnamede anlatıldığına

13 Bu tarihler için bkz. *Eskandar Beg Monshi, History of Shah 'Abbas the Great (Tārīḵ-e Ālamārā-ye 'Abbāsī)*, çeviren Roger M. Savory (Boulder, Colorado: Westview Press, 1978-1986).

14 Dede Karğınlar'ın soyağacına dair bilgiler, ailenin Malatya ve Antep kollarında bulunan belgelere dayanmaktadır, bu belgelerin metinleri için bkz. Naci Kum, *Dedekargın-Kargınoğulları-Çepniler;* Malatya kolunun belgeleri bazı eklemelerle yakın zamanda tekrar yayınlanmıştır; bkz. Alemdar Yalçın ve Hacı Yılmaz, "Kargın Ocaklı Boyu İle İlgili Yeni Belgeler," *Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, sayı 21, Bahar 2002, sf. 13-88; ayrıca Malatya kolundan Ahmet Rıza Kargın ve Antep kolundan Hüseyin Cahit Kargıner ve Hamdi Kargıner bu belgelerin asıllarının birer kopyasını benimle paylaşma lütfunda bulunmuşlardır. Her ne kadar bizim burada yayınladığımız belge ailenin Çorum kolundan gelmekte ise de, bu kolun 19.yüzyılda Malatya kolundan ayrılıp Çorum'a yerleştiğini biliyoruz. Daha önce hiçbir yerde yayınlanmamış olan Çorum kolunun belgeleri, burada yayınladığımız mektup dışında tümüyle 19. ve 20. yüzyıllara aittir.

15 Bu belge için bkz. Alemdar Yalçın ve Hacı Yılmaz, "Kargın Ocaklı Boyu İle İlgili Yeni Belgeler," sf. 56-59.

göre Şeyh Yusuf, Irak'taki kutsal mekânları ziyaret etmiş ve İmam Hüseyin'in "āsitāne-i müteberrikesini'" ziyareti esnasında kendisine "sofra ve çerāğ"[16] verilmiştir. Bu icazetname, Alevi dedelerinin ellerinde mevcut birçok başka icazetname ve seyitlik şeceresinin de kaynağı olan Kerbela'daki Bektaşi dergâhında düzenlenmiş olmalıdır. İmam Hüseyin türbesi yakınında bir yerde, en azından 20. yüzyılın başlarına kadar varlığını sürdürmüş olan bu dergâhın şeyhleri geleneksel olarak İmam Hüseyin türbesinin de çerağcısı olarak görev yapmışlardır.[17]

Mektubu gönderen kişi olan Seyit Baki'nin kimliği konusuna gelirsek, bu hususta ilk dikkatimizi çeken nokta, yukarıda belirttiğimiz gibi bu şahsın Hacı Bektaş-ı Veli ve Bektaşilik ile olan ilişkisidir. Bağlı olduğu Bektaşi zümresi içerisinde yüksek bir mevkide bulunduğunu da gene mektupta tasvir edilen cem ayininde Dede Kargınlar'ın ikrarını kabul eden kişi konumunda olmasından anlıyoruz.

Yukarıda yaptığımız ilk uzun alıntıda geçtiği üzere, Seyit Baki yaşadığı yeri "dergāh-ı 'ālī" şeklinde adlandırmıştır. Dergâh-ı ali yerine göre hem sultanın sarayı hem de derviş tekkesi anlamında kullanılabilen bir sözdür. Her ne kadar metinde, mektubun taşıyıcısı Sevindik Sufi'nin dergâha gelerek mürşid-i kâmilin ayağının toprağına ulaştığına dair bir ibare varsa da (ḥāmil-i mektūb Sevindik Ṣūfī bu dergāh-ı 'ālīye gelüp mürşid-i kāmil ḫāk-i pāy-i murād-baḫşlarına vāsıl olup) biz burada geçen dergâh-ı ali'nin Safevi şahının sarayı olması ihtimalini düşük buluyoruz. Mektubun yazıldığını tahmin ettiğimiz tarihte Safevi başkenti İsfahan kentine taşınmıştır. İsfahan'da herhangi bir Bektaşi tekkesinin varlığına dair elimizde hiçbir veri yoktur. Ayrıca her ne kadar yayınladığımız bu belge Safeviler'in 17.yüzyılda kendi sınırları dışında yaşayan Kızıbaşlar'a yönelik ilgilerinin ve sempatik söylemlerinin devam ettiğini bize gösteriyorsa da, aynı dönemde İran içinde genel olarak sufilere iyi gözle bakmayan müteşerri Şiilik inancının resmileştiğini ve Kızılbaşlar'ın sistematik olarak siyasetten dışlandığını biliyoruz.[18] Safevi şahlarının bu biri içeriye, diğeri dışarıya yönelik farklı siyasi ve dini tavırları göz önüne alındığında bu dönemde imparatorluğun merkezi İsfahan'da bir Bektaşi tekkesinin varlığı pek kuvvetli bir olasılıkmış gibi gözükmüyor.

Bağdat'ın Şah Abbas tarafından fethini bizzat yaşamış biri tarafından yazıldığı izlenimini veren bu mektup, bizce büyük olasılıkla Bağdat yakınlarındaki bir Bektaşi dergâhında kaleme alınmıştır. Bu dönemde Irak sınırları içerisinde, özellikle de Bağdat, Kerbela ve Necef'de

16 Bu kavramların Alevi-Bektaşi inancındaki anlamı için bkz. "sofra" ve "çerağ" maddeleri, Esat Korkmaz, *Ansiklopedik Alevilik-Bektaşilik.*

17 Şu ana kadar incelediğimiz belgelerde Kerbela'daki bu dergâh hakkında özel bir ad kullanılmamaktadır, ancak Alevi dedelerin ellerinde bulunan icazetname ve şecereleri tasdikleyenler arasında, "Tekyenişin-i İmām Ḥüseyin," "Sākin-i Kerbelā ve Dergāh-ı Mu'allā" türünden ifadelerle tanıtılan kişiler vardır. Ayrıca, Bektaşilerin Babagan koluna bağlı yazar Şevki Koca, mücerred dervişlik erkânının aktedildiği beş dergâhtan biri olarak Kerbela'daki "Abd'ül Müminin Baba" dergâhından bahsetmektedir; bkz. *Mısır'da Bir Erenler Ocağı, El-Magaravi (Kaygusuz) Bektâşi Dergâhı*, http://www.aleviyol.com/forum/portal.php?topic_id=1532; bu makalenin ilk nerede yayınlandığını tespit edemedik. Bunun dışında Kerbela'daki Bektaşi dergâhı hakkında ikincil kaynaklarda şu ana kadar bulabildiğim en ayrıntılı bilgi için bkz. Ali Suad, *Seyahatlerim* (Dersaadet: Kanaat Matbaası, 1330), özellikle sf. 94-122. Ali Suad Kerbela'yı ziyaret ettiği sırada buradaki Bektaşi dergâhının başında bulunan şeyh, Nakşibendi tarikatına mensup Abdülhüseyin Dede'dir. Bu şeyhin verdiği bilgiye göre, dergâh beş yüz sene önce bir Bektaşi şeyhi olan Abdülmümin Dede tarafından yaptırılmıştır. Kurucusu Abdülmümin Dede'nin ve meşhur şair Fuzuli'nin kabirlerinin de içinde bulunduğu türbe, Ali Suad'ın ziyareti esnasında Abdülhüseyin Dede tarafından yeniden yaptırtılmaktadır. Kerbela'daki Bektaşi dergâhının şeyhlerinin geleneksel olarak İmam Hüseyin türbesinin çerağcısı olarak görev yaptıklarını ve bu geleneği kendisinin de sürdürdüğü bilgisini de gene bu Abdülhüseyin Dede vermektedir.

18 Bu konuda şu ana kadar yapılmış en ayrıntılı çalışma için bkz. Kathryn Babayan, *Mystics, Monarchs, and Messiahs: Cultural Landscapes of Early Modern Iran* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 2002). Bu kitap önemli oranda yazarın *The Waning of the Qizilbash: The Spiritual and the Temporal in Seventeenth Century Iran* (Princeton Universitesi, 1993) adlı doktora tezine dayanmaktadır.

Şiiler ve Aleviler tarafından kutsal kabul edilen türbelerin yakınlarında muhtelif Bektaşi merkezlerinin varolduğunu biliyoruz.[19] Bunlardan Kerbela'da, İmam Hüseyin türbesi civarındaki Bektaşi dergâhından yukarıda söz etmiştik. Ayrıca özellikle Bağdat şehrinde Şahin Baba ve Gürgür Baba adında en azından iki Bektaşi dergâhı daha tespit edebiliyoruz. Necef'teki dergâh hakkında ise halihazırda elde edebildiğimiz yegâne bilgi, İmam Ali türbesi civarlarında olduğudur.[20] Burada yayınladığımız mektup, işte bu Irak sınırları dahilindeki Bektaşi dergâhlarından birinden gönderilmiş olmalıdır. Ancak Irak'taki bu Bektaşi dergâhlarından hangisine Seyit Baki'nin bağlı olduğunu, dolayısıyla mektubun bu dergâhlardan hangisinde kaleme alınmış olabileceğini tespit etmemiz şu halde mümkün gözükmüyor. Yukarıda bahsettiğimiz gibi, Dede Kargın-zadeler'den mektubun alıcısı ile aynı adı taşıyan, ama aynı kişi olup olmadığından emin olamadığımız birinin, 1588 yılında Kerbela'daki dergâhtan bir icazetname almış olması, elimizdeki mektubun da gene aynı yerden yollanmış olabileceğini düşündürse de bu konuda kesin bir şey söylememiz için yeterli değildir.

Mektup eğer tahmin ettiğimiz gibi Irak'taki bir dergâhta kaleme alınmışsa, metinde geçen Sevindik Sufi'nin mürşid-i kâmilin ayağının toprağına ulaştığına dair ifadeyi, Sevindik Sufi'nin ziyaretinin Şah Abbas henüz bölgeyi terk etmeden yapıldığı şeklinde anlayabiliriz. Gerçekten de Şah Abbas, Bağdat'ı fethinden sonra bir aydan fazla bir süre bölgede kalıp Irak'taki kutsal mekânları ziyaret etmiştir.[21]

IV) Mektubun Yazılma Nedeni

Mektup, giriş bölümü dışında konu itibariyle üç kısımdan oluşmaktadır. İlk kısım, yukarıda ayrıntılı olarak değindiğimiz gibi Bağdat'ın fethine dair verilen haberi içermektedir. Mektubun üçüncü ve son kısmında ise Seyit Baki genel bazı dini telkinler de bulunur ve mektubun alıcısına bağlı bulundukları yolun temel prensiplerini hatırlatır.[22]

Mektubun yazılmasına asıl vesile olan, Dede Kargınlar'ın Seyit Baki'nin bağlı bulunduğu dergâha ikrar ve biatlarını sunmaları olayından ise ikinci kısımda bahsedilir: "Ve ḥālā siz erenlere ma'lūm-ı şerīf olsun ki ḥāmil-i mektūb Sevindik Ṣūfī bu dergāh-ı 'alīye gelüp mürşid-i kāmil ḫāk-i pāy-i murād-baḫşlarına vāsıl olup ṭavāf ve niyāzı ḳabūle geçüp siz erenleriñ ṣıdḳ-ı dil-ile muḥibligiñiz ve muḫlişligiñiz ve yol erkānıñız bu dergāh-ı 'alīye yetürüp ḥaḳḳıñıza şāh dinüp ḫayrla yād oldıñız ve andan mā'adā Sevindik Ṣūfī bu cānibde ehl-i

19 Irak'ta sözünü ettiğimiz yerlerde Bektaşi merkezleri bulunduğuna dair genel bilgi için bkz. F.W. Hasluck, *Christianity and Islam under the Sultans* (İstanbul: The Isis Press, 2000, ilk baskı 1929), sf. 415. Burada, Bektaşi dergâhlarının bulunduğu Irak şehirleri arasında Samarra'nın da adı geçmekteyse de bu bilgiyi biz henüz başka herhangi bir kaynak veya belge ile teyit edemedik.

20 Gürgür Baba dergâhı, Hasluck'un özellikle adıyla zikrettiği (ama yanlış olarak, Gulgul Baba şeklinde) Irak'taki tek Bektaşi dergâhıdır; *Christianity and Islam*, sf. 415. Şahin Baba dergâhının varlığından ise Alevi dedelerin ellerindeki bazı icazetnameler vasıtasıyla haberdar oluyoruz. Bu icazetnamelerden edindiğimiz bilgiye göre, Şahin Baba dergâhı Bağdat'ta, yedinci imam Musa Kâzım'ın türbesi yakınlarında bir yerdedir. Örneğin, aslı Ağuiçenler ocağına bağlı bir dedenin elinde bulunan, 1843 tarihli bir icazetnamenin altında imzası bulunanlardan biri "Şahin Baba Dergâhı'nda türbedār Dede Zeynāl, sākin-i medīne-i Bağdād ve emīn-i İmām Kāẓım"dır. Ayrıca Necef'teki dergâh ile ilgili olarak, aslı Sinemilli Ocağı'na bağlı bir dedenin elinde bulunan 18.yüzyıldan bir başka icazetnamede "Dede 'Abdü'l-ġafār, tekyenişīn-i İmām 'Ali" imzasını görüyoruz. Buna benzer daha birçok veri Alevi dedelerin ellerindeki belge ve yazmalarda mevcuttur.

21 Bu bilgi için bkz. *Eskandar Beg Monshi, History of Shah 'Abbas*, cilt: II, sf. 1227.

22 Özellikle terminolojisi bakımından dikkate değer olan, ancak bu makale bağlamında ayrıntılı bir değerlendirmesine girişmeyeceğiz mektubun bu kısmında kullanılan dilin önemli oranda Buyruk yazmalarının diline benzediğini belirtmeliyiz. Ayrıca mektupta, aynen Buyruk yazmalarında olduğu gibi adı verilmeden kendisine "üstad" denilerek atıfta bulunulan kişinin Şah İsmail olabileceği akla gelse de bu konuda şimdilik kesin bir şey söyleyemeyiz.

tevḥīd ġāzīler meydānında siz erenleriñ nuṭḳ-ile iḳrārıñız ve bī'atıñız bu du'ācıñıza yetürüp ve biz daḥi ḳabūl idüp erenler meydānında ṭarīḳatıñız götürüp ve tercümānıñız ḳabūle geçirüp 'innemā yübāyi'ūna'l-lāhe ve Resūlehū' emriyle eliñiz daḥi ehl-i beyt-i resūlullāha yitişüp serfirāz-ı dünyā ve āḫiret oldıñız ve bu dergāh-ı 'ālīde sikke-zede olup ismiñiz deftere ḳayd olındı." Görüldüğü gibi Dede Karğınlar ikrar ve biatlarını Seyit Baki'ye doğrudan değil, aralarında peyklik görevi gören Sevindik Sufi aracılığıyla ve sözlü olarak ulaştırmışlardır. Daha sonra Seyit Baki'nin elimizdeki bu yazılı cevabını Seyit Yusuf'a ulaştıracak olan da gene bu kendinden "mektubun taşıyıcısı" şeklinde bahsedilen Sevindik Sufi'dir.

Gıyablarında ikrar cemleri yapılan Dede Karğınlar (erenler meydānında ṭarīḳatıñız götürüp ve tercümānıñız ḳabūle geçirüp)[23] böylece dergâhta sikke giyenler mertebesine yükseltilmiş ve isimleri deftere kaydedilmiştir. Bu defterin tam olarak mahiyetini bilmemekle birlikte, aşağıdaki satırlardan bahsedilenin halifelik mertebesine yükseltilmiş kişilerin kaydını tutan bir defter olduğu sonucunu çıkarabiliyoruz: "Ve inşā'allāhu te'ālā 'an-ḳarīb siz erenlere ta'alluḳ olan ġāzīleriñ ve cemā'atiñ ḫalīfeligin siziñ ismiñize şecere çıḳarup kendiñiz gelüp dīdār görmek müyesser olsa siz erenlere yetürelim yāḫūd [cān]ibiñize gider mu'teḳid mü'mīn ḳar[ında]şlar [ile] [ḫidmet]iñize g[öndere]lim, zīrā Sevindik siz erenleriñ ocaġına muḥib olan ġāzīleriñ ism [ü] resmin bu cānibde bildiripdir." Görüldüğü gibi Seyit Baki burada, Seyit Yusuf adına bir halifelik şeceresi çıkaracağını taahhüt emekte ve bu şecereyi isterse Seyit Yusuf'un kendisinin gelip alabileceğini, bizzat gelemezse de güvenilir bir kişi aracılığı ile ṣki bu amaçla Sevindik Sufi'den bu işi yapabilecek kişilerin bir listesi alınmıştır- kendisine yollanacağını bildirmektedir. Bu hilafetnamenin düzenlenmesi ile iki ocak arasında kurumuş olan ilişki böylece yazılı olarak da teyit edilecek ve mektupta "..ba'de'l-yevm siz erenleri bu cānibe ta'alluḳ bilüp ve siz erenlere iḳrār yetüren ḳarındaşı daḥi bu dergāh-ı 'ālīye ḳabūl bilüp.." şeklinde ifade edildiği gibi, bundan sonra Dede Karğınlar'dan ikrar almış olan talipler de dolaylı olarak Seyit Baki'nin temsil ettiği Bektaşi dergâhına bağlanmış kabul edileceklerdir.

V) Belgenin Akla Getirdiği Sorular

Burada yayınladığımız mektubun hangi açılardan önemli bir belge olduğu konusuna makalemizin giriş bölümünde değinmiştik. Daha önce değindiklerimize ek olarak, bu mektup bize Aleviler'deki "el ele, el Hakk'a" şeklinde tanımlanan iç örgütlenme modelinin uygulamada nasıl işlediğinin bir örneğini ve kısmen ilgili terminolojiyi sunması bakımından da önemlidir. Bu örnek ayrıca, dede ailelerinin ellerinde bulunan şecere ve icazetnamelerin kaynağı ve düzenlenme süreçleri ile ilgili de aydınlatıcı mahiyettedir. Bununla birlikte, gene özellikle bu iki konuda belgenin akla getirdiği fakat yanıtlamakta yetersiz kaldığı sorular da var. Yazımızı bu sorulardan önemli bulduğumuz birkaçına kısaca değinerek sonlandırmak uygun olacaktır.

Belgenin akla getirdiği sorulardan biri, Dede Karğın ocağı ile Seyit Baki'nin bağlı bulunduğu Bektaşi dergâhı arasındaki ilişkinin ne kadar geriye gittiği sorusudur. Mektuptaki

23 Buradaki "tarikat götürmek" deyimi, günümüzde halen cem ayini yapmak anlamında kullanılan "tarikat yürütmek" ve onun eş anlamlısı "cem yürütmek" deyimleri ile aynı anlamda olmalıdır. Farklı amaçlı cem ayinlerinin nasıl yapıldığına dair, bkz. "cem," "ikrar," ve "görgü," maddeleri, Esat Korkmaz, *Ansiklopedik Alevilik-Bektaşilik*. "Tercüman" terimi ise cemlerde belli kurallara göre kesilen kurban veya bir hizmete başlarken okunan dua anlamındadır, bu konuda gene aynı kaynakta ilgili maddeye bakılabilir; ayrıca bkz. Abdülbaki Gölpınarlı, *Tasavvuf'tan Dilimize Geçen Deyimler ve Atasözleri* (İstanbul: İnkılap ve Aka Kitabevleri, 1977), "terceman" maddesi.

kimi ifadeler, bu ilişkinin ilk olarak bu mektuba vesile olan Sevindik Sufi'nin ziyareti ile başladığı izlenimini vermektedir. Bu açıdan özellikle dikkat çeken nokta, varolan eski bir hilafetnamenin yenilenmesi yerine Seyit Yusuf'un adına yeni bir hilafetname çıkarılacağından bahsedilmesidir. Ancak elimizde 1588 tarihli, Dede Kargınlar adına çıkarılmış bir başka Bektaşi icazetnamesinin varlığı Irak'taki Bektaşiler ile Dede Kargın ocağı arasındaki ilişkinin en azından bu tarihe kadar geriye gittiğini göstermektedir. Bu durumda, eğer Seyit Baki'nin bağlı olduğu Bektaşi dergâhı, 1588 tarihli icazetnamenin düzenlendiği Kerbela'daki Bektaşi dergâhından farklı bir dergâh ise, Irak'ta varolduğunu bildiğimiz farklı Bektaşi merkezleri arasındaki ilişkilerin mahiyeti de önemli bir soru olarak karşımıza çıkmaktadır. Aynı soruyu elbette, Irak'taki Bektaşi dergâhları ile Anadolu ve Balkanlar'daki diğer Bektaşi dergâhları ilişkilerini de kapsayacak biçimde genişletebiliriz.

Ayrıca gene benzer bir soruyu bu kez Safeviler ile bir yandan Dede Kargınlar, öte yandan da hem Seyit Baki'nin temsil ettiği dergâh hem de Irak'taki diğer Bektaşi grupları için de sormak gerekmektedir. Her ne kadar mektuptaki ibareler, 17. yüzyılın ilk yarısında Anadolu'daki Alevi zümreler arasında Safeviler'in manevi ve dini ağırlıklarını devam ettirdiklerini gösteriyorsa da bu ilişkinin ne derece doğrudan ve Şah İsmail'den sonra kesintisiz olarak sürmüş olduğu konusunda kesin bir yargıda bulunmak zordur. Özellikle de 1588 tarihli icazetnamede ve bizim gördüğümüz Alevi dedelerin ellerindeki diğer Irak'taki Bektaşi dergâhları kaynaklı icazetnamelerde Safeviler'e değinilmemesi bu açıdan dikkat çekicidir.[24] Bu durumda, Şah İsmail'den sonra belki bir dönem kopukluk yaşanmış olan ilişkilerde acaba Şah Abbas ile birlikte yeniden bir canlanma mı olmuştur? Veya Bağdat'ın Osmanlılar'ın elinden çıkması ile Seyit Baki Safeviler'e karşı olan bağlılığını açıkça ifade etme fırsatını mı bulmuştur?[25]

Son olarak, Safeviler ile Anadolu'daki Kızılbaş zümrelerin ilişkisi bağlamında gündeme gelen çok daha kapsamlı diğer bir soru da Safeviler'in Anadolu'daki dini etkilerinin yayılmasında nasıl bir mekanizmanın işlediği ile ilgilidir. Bu mektupta gördüğümüz örneğe göre, Safeviler'in dini etkilerini bu bölgelerde eskiden beri manevi ağırlığa sahip farklı derviş gruplarını ve tarikat zümrelerini kendine bağlayarak genişlettiği sonucunu çıkarabiliyoruz. Acaba bu durum mevcut Alevi ocakları için ne dereceye kadar genel bir model olarak kabul edilebilir? Diğer bir deyişle, bu Alevi ocaklarının ne kadarı Safeviler öncesine giden bir geçmişe sahiptir, ne kadarı Safeviler'den sonra, doğrudan onlardan el alarak böyle bir dini konuma ulaşmışlardır? Bundan sonraki çalışmalarımızda bu soruların yanıtlarını aramaya devam edeceğiz.

24 Bu belgenin tam metninin yayınlandığı yerin künyesi için bkz. dipnot #15. Bu belge gibi, inceleme olanağı bulduğumuz diğer Alevi icazetname ve şecerelerin tümü Şah İsmail sonrası döneme aittir.

25 Tabii konu tamamen başka bir açıdan değerlendirilip, mektuptaki açık Safevi yandaşlığı, mektubun Irak'ın Safeviler'in kontrolü altında olduğu bir dönemde yazılmış olması ile de açıklanabilir. Yani, Seyit Baki'nin bağlı bulunduğu Bektaşi dergâhı, tamamen politik nedenlerle ve güvenlik kaygılarıyla o dönemde Safeviler'e bağlı oldukları görüntüsünü vermek istemiş olabilir. Ancak, Irak'taki Bektaşiler ile Safevi yandaşlıkları konusunda pek şüphemiz olmayan Anadolu Kızılbaşları'nın önemli bir ocağı arasında, 1588 tarihli icazetnamenin gösterdiği gibi bu dönemden önce kurulmuş manevi ilişkilerin mevcudiyeti bu ihtimalin zayıf bir olasılık olduğunu düşündürüyor.

YAZI ÇEVİRİMLİ METİN

A)

I) Hüve

II) Ḥażret-i siyādet-penāh, ʻizzet-destgāh, evlād-ı būdāla-ı[26] Ḥaḳḳ Dede Ḳarġın oġlu, veled-i ʻazīzim, nūr-ı çeşmim

III) baʻde'd-duʻā-ı taʻẓīm bi'l-ʻizz ve't-tekrīm iʻlām-ı muḥibb-i ḳadīm oldur ki: Ḥāliyā deryā-yı lüṭfuñuz temevvüc idüp bu cānib-i duʻācılarıñız

IV) aḥvālinden suʻāl-i ḥāl-i mā-fi'l-bāl olunursa, bi-ḥamdi li'llāhi teʻālā ḥālā vücūdumuz toprāḳdan üstün olup bu dergāh-ı ʻālīde ḥażret-i

V) ṣāḥibü'd-dīn ve'd-dünyā, irşād[27] -künende-i ṭarīḳ-i evliyā ve zübde-i evlād-ı āl-i ʻabā, murād-dehende-i şīʻīyān-ı ʻAliyyü'l-Murtażā

VI) yaʻnī Ḥażret-i Sulṭān < . . . >[28] -ḫalladallāhu mülkehū ve salṭanatahū- ḥażretleriniñ ḫāk-i pāy-i murād-baḫşlarında ve āsitān-ı melā'ik-āşiyānında

VII) āsūde-ḫāl olup devām-ı ʻömr [ü] devleti edʻiyyesine müdāvim[29] ve siz erenleriñ mübārek dīdār-ı şerīfi müşāhedesine müştāḳ-ı ʻaẓīm

VIII) mülāḥaẓa oluna. Ümmīẕdir ki siz erenler daḫi duʻā-ı ḫayrdan ferāmūş itmeyüp ḫayrla yād itmeden ḫālī olmayasız. Ve ḫālā benim

IX) oġullarım siz erenler munca[30] zamāndan beri vaʻde virüp intiẓārın çekdigiñiz şāhsüvār-ı merd-i meydān ḥālā meydānda ḥāżır

X) olup muḥibb-i ḫānedānıñ murādın virüp ve düş[menān-ı] [ḥā]nedān-ı āl-i Muḥammed'iñ [neseb] ü ẓürriyātın rüy-ı zemīnden maḥv itmege ẓāhir olmuşdur

XI) ve ḥālā māh-ı rebīʻü'l-evveliñ yigirmi ikinci güni yevmü'l-aḥad Baġdād ḳalʻasın feth idüp nām-ı mübārekine sikke [ḍarb] ve ḫuṭbe oḳunup Şāh-ı ʻālem-

XII) penāhıñ taṣarrufuna geçmişdir ve inşāʻallāhu teʻālā teveccühi Rūm ṭarafına doġrıdır. Dergāh-ı ḥaḳḳdan ricā ve temennāmız budur ki ʻan-ḳarīb ḫayrla

XIII) müyesser ola bi-ḥürmet-i Seyyidü'l-mürselīn. Ve ḥālā siz erenlere maʻlūm-ı şerīf olsun ki ḥāmil-i mektūb Sevindik Ṣūfī bu dergāh-ı ʻālīye gelüp

XIV) mürşid-i[31] kāmil ḫāk-i pāy-i murād-baḫşlarına vāsıl olup ṭavāf ve niyāzı ḳabūle geçüp siz erenleriñ ṣıdḳ-ı dil-ile muḥibligiñiz ve[32]

XV) muḥlişligiñiz ve yol erkānıñız bu dergāh-ı ʻālīye yetürüp ḥaḳḳıñıza şāh dinüp ḫayrla yād oldıñız ve andan māʻadā Sevindik Ṣūfī

XVI) bu cānibde ehl-i tevḥīd ġāzīler meydānında siz erenleriñ nuṭḳ-ile iḳrārıñız ve bīʻatıñız bu duʻācıñıza yetürüp ve biz daḫi ḳabūl

---

26 Kelimenin Arapça aslı "budalā" şeklindedir, ama bu tür yazım şekillerine de rastlanmaktadır.
27 "İrşād" sözcüğünün başındaki şi, metinde her seferinde "elif+ye" ile yazılmıştır.
28 Herhalde bir tür saygı göstergesi olarak sultanın adı yazılmamıştır ve o bölüm boş bırakılmıştır.
29 Metinde "müdāvim" şeklinde yazılmıştır.
30 "Bunca" yerine mahalli söylenişe uyularak "munca" yazılmıştır.
31 Metinde her seferinde "mürşīd" şeklinde uzun ī ile yazılmıştır.
32 "Ve" kelimesi bir alt satırın başında tekrar yazılmıştır.

XVII) idüp erenler meydānında ṭarīḳatıñız götürüp ve tercümānıñız ḳabūle geçirüp "innemā yübāyi'ūna'l-lāhe ve Resūlehū"[33] emriyle eliñiz daḫi ehl-i

XVIII) beyt-i resūlullāha yitişüp serfirāz-ı dünyā ve āḫiret oldıñız ve bu dergāh-ı 'ālīde sikke-zede olup ismiñiz deftere ḳayd olındı.

XIX) Ve inşā'allāhu te'ālā 'an-ḳarīb siz erenlere ta'alluḳ olan ġāzīleriñ ve cemā'atiñ ḫalīfeligin siziñ ismiñize şecere[34] çıḳarup kendiñiz gelüp

XX) dīdār görmek müyesser olsa siz erenlere yetürelim yāḫūd [cān]ibiñize gider mu'teḳid mü'min ḳar[ında]şlar [ile] [hiḍmet]iñize g[öndere]lim, zīrā Sevindik

XXI) siz erenleriñ ocaġına muḥib olan ġāzīleriñ ism [ü] resmin bu cānibde bildiripdir. Bu ḫuṣūṣuñ itmāmın du'ācıñızdan bilüp andan yañadan

XXII) em[ī]n olasız. Ve ba'de'l-yevm siz erenleri bu cānibe ta'alluḳ bilüp ve siz erenlere iḳrār yetüren ḳarındaşı daḫi bu dergāh-ı 'ālīye ḳabūl bilüp ṭayyib

XXIII) ṭāhir[35] bilesiz. Ve ba'de'l-yevm benim oġullarım bu demi ġayri deme ḳıyās itmeyüp ġafleti terk idüp gönül gözin açup, mürebbīsiz ve muṣāḥibsiz yol

XXIV) varmayup evliyānıñ erkānına feraḳla gidüp ve bundan(?) getürüp(?) yolla erkānla durup oturasız ve feraḳsızdan, yol ḳorḫusun çekmezden

XXV) ṣaḳınup ve da'vāsın ḳalb itdigi da'vānıñ iyesi olmayan kimseniñ diline i'tibār itmeyüp er ḥaḳḳ meydānında ḥaḳḳ ḫiḍmeti iṣbāta geçmiş

XXVI) ḳardaşlar-ile yol varup bir nev'le geçinesiz ki itdigiñiz 'amelden mürşid-i kāmil rāżī olup ṣevāb-ı dü-cihānī ḥāṣıl ola.

B)

I) Zīrā üstāḍ nuṭḳunda buyurupdur ki üstāḍ nefes,

II) ṭarīḳat imāndır. Pīrlik, mürebbīlik da'vāsın ḳılan cāndan

III) ol ḳadar kemāl-i ma'rifetullāh gerekdir ki ṭālibi zulemāt-ı cehliyyeden

IV) kemāl-i nūrlarına irşād ide, zīrā erenler nuṭḳunda buyurupdur ki

V) bir mürebbī taḥṣīl ile mürşid ola yoluña, ṣaḫlaya şeyṭān şerrinden

VI) dīniñi, īmāniñi ve meşāyiḫiñ emridir ki mürebbī oldur ki müşkil

VII) ḥall ide ve muṣāḥib oldur ki evliyānıñ emriyle yol vara.

VIII) Bir mürebbī ki müşkil ḥall itmez pīrlige lāyıḳ degül ve bir muṣāḥib ki

IX) ṭarīḳat emriyle yol varmaz, muṣāḥiblige lāyıḳ olmaz.

X) İmdi cehd idüp gönli gözi ḫānedān ocaġında olan

XI) ḳardaşlar bu maḥalde özin bir pīr-i kāmile yetürüp taḥṣīl-i

XII) ma'rifetullāh idüp kemāle irişüp mertebe-i cehliyyede

XIII) ḳalmayasız. Ed-du'ā.

---

33 Fetih Suresi, 10. ayet. Ayetin orijinali "İnne'l-leẕīne yübāyi'ūneke innemā yübāyi'ūna'l-lāh" şeklindedir.

34 Kâtip "şecere"yi, büyük olasılıkla "şin" harfinin noktalarını koymayı unutarak "secere" şeklinde yazmıştır. Bununla birlikte, alan çalışmalarımız esnasında "şecere"ye sık sık "secere" dendiğini gözlemlemiş olmamız, halk arasında yaygın olan bu söyleniş tarzının eskiden beri varolmuş olabileceği ve kâtibin imlasını da etkilemiş olabileceği olasılığını akla getirmektedir.

35 Metinde "ṭāhīr" şeklinde yazılmıştır.

C)

Seyyid Yūsuf

D)

Bende-i Şāh-ı Velāyet, Seyyid Bāḳī,
Evlād-ı Ḳuṭbü'l-'Ārifīn Sulṭān Ḥacı Bektaş-ı Velī

E)

Ve kātibü'l-ḥurūf ḫākisār Derviş İsmā'īl 'umūmen
ehl-i erkān ḳardaşlarıñ mübārek ḫāk-i pālarına bī-[ri]yā
yüz sürüp niyāzmendlik ider. Ümmīzdir ki ḳabūle geçe.

GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİ'NE ÇEVİRİSİ

Siyadetin sığınağı, izzetin makamı, Hakk'ın budalası olmuşların soyundan gelen Dede Kargın Hazretleri oğlu, aziz evladım, gözümün nuru, yüceltici dualardan sonra eski muhibbinizin size bildireceği şudur: Cömertlik deniziniz dalgalanır da buradaki duacılarınızın hallerini ve kalplerindekini soracak olursanız, Allah'a şükür hala hayattayız ve bu yüce dergâhta, dinin ve dünyanın sahibi, evliyalar yolunun irşat edicisi, Al-i Aba evlatlarının özü, Aliyyü'l-Murtaza taraftarlarının dileklerini gerçekleştiren Hazret'in, yani Hazreti Sultan [. . .] - Allah mülkünü ve saltanatını daim etsin- Hazretleri'nin ayaklarının dilekleri veren toprağında ve meleklerin yuvası gibi olan eşiklerinde rahat bir halde, ömrünün ve devletinin devamı için dua etmekle meşgulüz ve siz erenlerin mübarek yüzünüzün hasretini çekmekte olduğumuzu bilmenizi isteriz. Umarız ki siz erenler de hayır duaları etmeyi unutmazsınız ve bizleri hayırla anmadan geri kalmazsınız. Şu halde, benim oğullarım siz erenlerin uzun zamandır sabırla beklediği yiğit komutan meydanda hazırdır ve Ehl-i Beyt muhiplerinin dileğini vermek ve Hz. Muhammed'in ailesinin düşmanlarının soyunu dünya yüzünden silmek için ortaya çıkmıştır. Bu yiğit komutan Rebiyülevvel ayının 22'sinde, Pazar günü Bağdat kalesini fethedip, mübarek adına sikke kestirip hutbe okutmuştur ve Bağdat bu alemlerin sığınağı şahın tasarrufuna geçmiştir. İnşallah şimdi de yönü Anadolu'ya doğrudur. Hakk'ın dergâhından ricamız ve temennimiz, peygamberlerin efendisi Hz. Muhammed'in yüzü suyu hürmetine yakında hayırla başarılı olmasıdır.

Ve ayrıca siz erenlere bildirilir ki bu mektubu getiren Sevindik Sufi bu yüce dergâha gelerek, mürşid-i kâmil'in dilekleri veren ayağının toprağına ulaşmıştır. Tavafı ve niyazı kabule geçmiştir. Sevindik Sufi'nin siz erenlerin samimi sevgisini ve içtenliğini, yol ve erkânınızın nasıl olduğunu bu yüce dergâha bildirmesi üzerine hakkınızda "şah" denilerek hayırla anıldınız. Ayrıca Sevindik Sufi burada, tevhit ehli gazilerin meydanında, duacınız olan bana siz erenlerin sözlü ikrarını ve biatını ulaştırdı, biz de kabul ettik. Erenler meydanında tarikatınızı yürütüp, tercümanınızı kabul ettik. Böylece "muhakkak ki onlar Allah'a ve resulüne biat ederler" ayetine uygun olarak eliniz Allah'ın resulünün ehl-i beytine ulaştı ve sizler hem bu dünyada hem öteki dünyada başı yücelerden oldunuz. Ayrıca bu yüce dergâhta sikke giyenlerden biri olarak isminizi deftere kaydettik. İnşallah yakında, size bağlı olan gazilerin ve cemaatin halifeliği için adınıza şecere çıkarırız ve eğer kendiniz buraya gelirseniz

ve bizim sizin yüzünüzü görmemiz mümkün olursa, şecereyi doğrudan size veririz. Bu mümkün olmazsa itikatı güçlü mümin kardeşlerden biri ile şecereyi size göndeririz, zira Sevindik siz erenlerin ocağına bağlı olan gazilerin adını sanını bize bildirmiştir. Duacınız olan benim bu konunun takipçisi olacağımdan emin olabilirsiniz.

Ayrıca açık seçik bilin ki bugünden sonra biz siz erenleri ve size ikrar vermiş kardeşleri buraya, bu yüce dergâha bağlı kabul ediyoruz. Oğullarım, bugünden sonra bu demi başka deme kıyas etmeyin, gafleti terk edip gönül gözünüzü açın, mürebbisiz ve musahipsiz yola varmayın, evliyanın erkânına çekinerek gidin ve . . . yol ve erkâna uyun. Çekinmeyenden, yol korkusu çekmeyenden sakının, girdiği davaya sahip çıkmayan kimselerin söylediğine itibar etmeyin, sadece er-hak meydanında hizmetleri kanıtlanmış kardeşler ile yola varın ve onlarla öyle bir şekilde geçinin ki hareketlerinizden hem mürşid-i kâmil razı olsun hem de iki dünyanın sevabını kazanın.

Çünkü Üstat nutkunda şöyle buyurmuştur: Üstat nefestir, tarikat imandır. Pirlik ve mürebbilik iddiasındaki canda, talibi cahilliğin karanlığından bilginin nurlarına ulaştıracak kadar maarifetullah bilgisi olması gerekir. Çünkü erenler nutkunda buyurmuştur ki bir mürebbi ancak gerekli bilgiyi kazanarak mürşit olsun ki dinini ve imanını şeytanın kötülüklerinden korusun. Şeyhlerin emri şudur ki mürebbi güçlükleri çözmelidir, musahip ise evliyaların emri ile yola varmalıdır. Güçlükleri çözmeyen mürebbi pirliğe layık değildir, tarikat emriyle yola varmayan musahip de musahipliğe layık değildir. Şimdi ey gönlü ve gözü ehl-i beyt ocağında olan kardeşler, çabalayın, özünüzü bir pir-i kâmile ulaştırın, maarifetullah bilgisini kazanıp, kemale erin, cahillik mertebesinde kalmayın. Dua.

(Mektubun gönderildiği kişi:)

Seyit Yusuf

(Mektubu yollayan:)

Şah-ı Velayet bendelerinden,

Ariflerin Kutbu Sultan Hacı Bektaş-ı Veli'nin soyundan,

Seyit Baki

(Mektubu kaleme alan:)
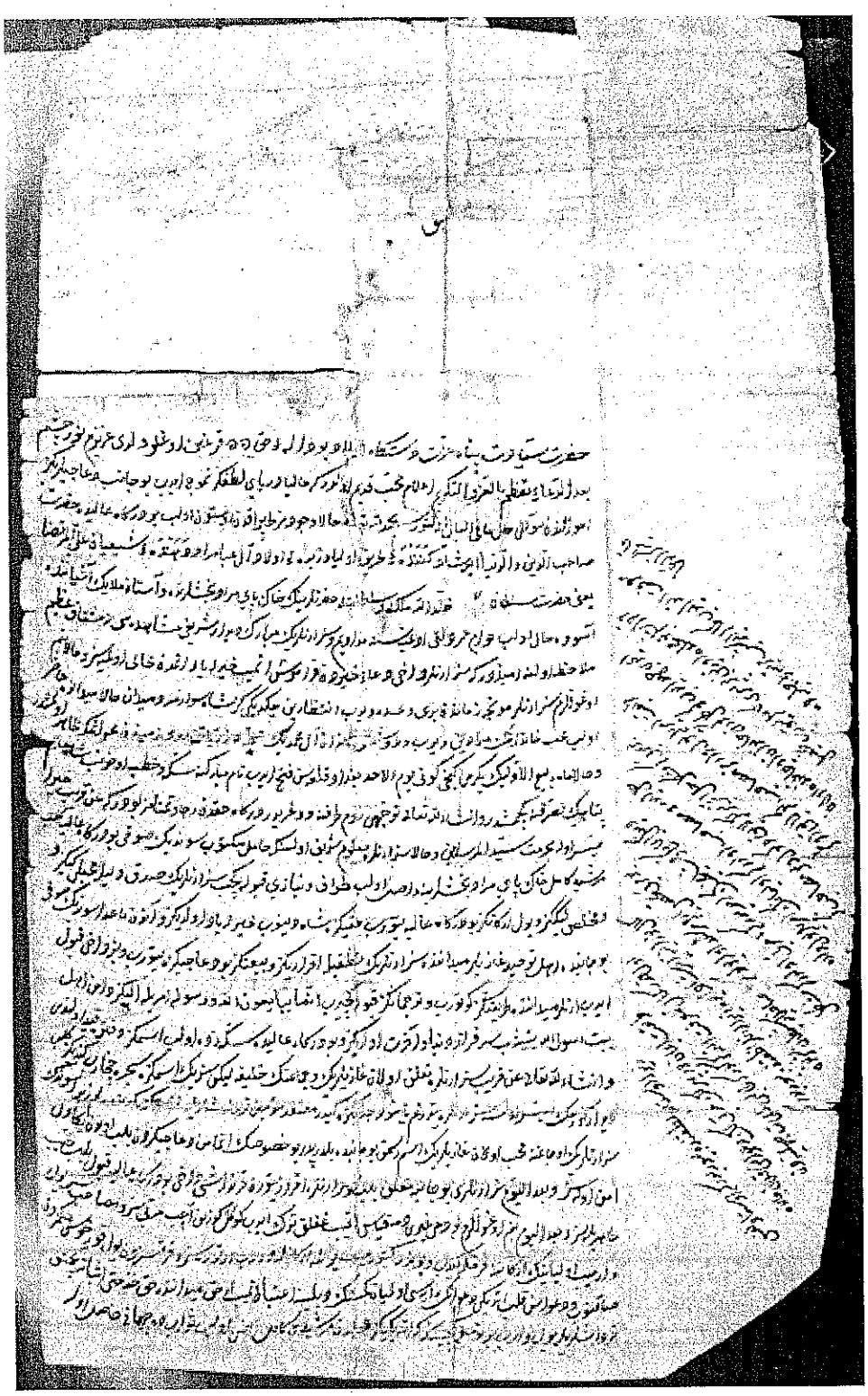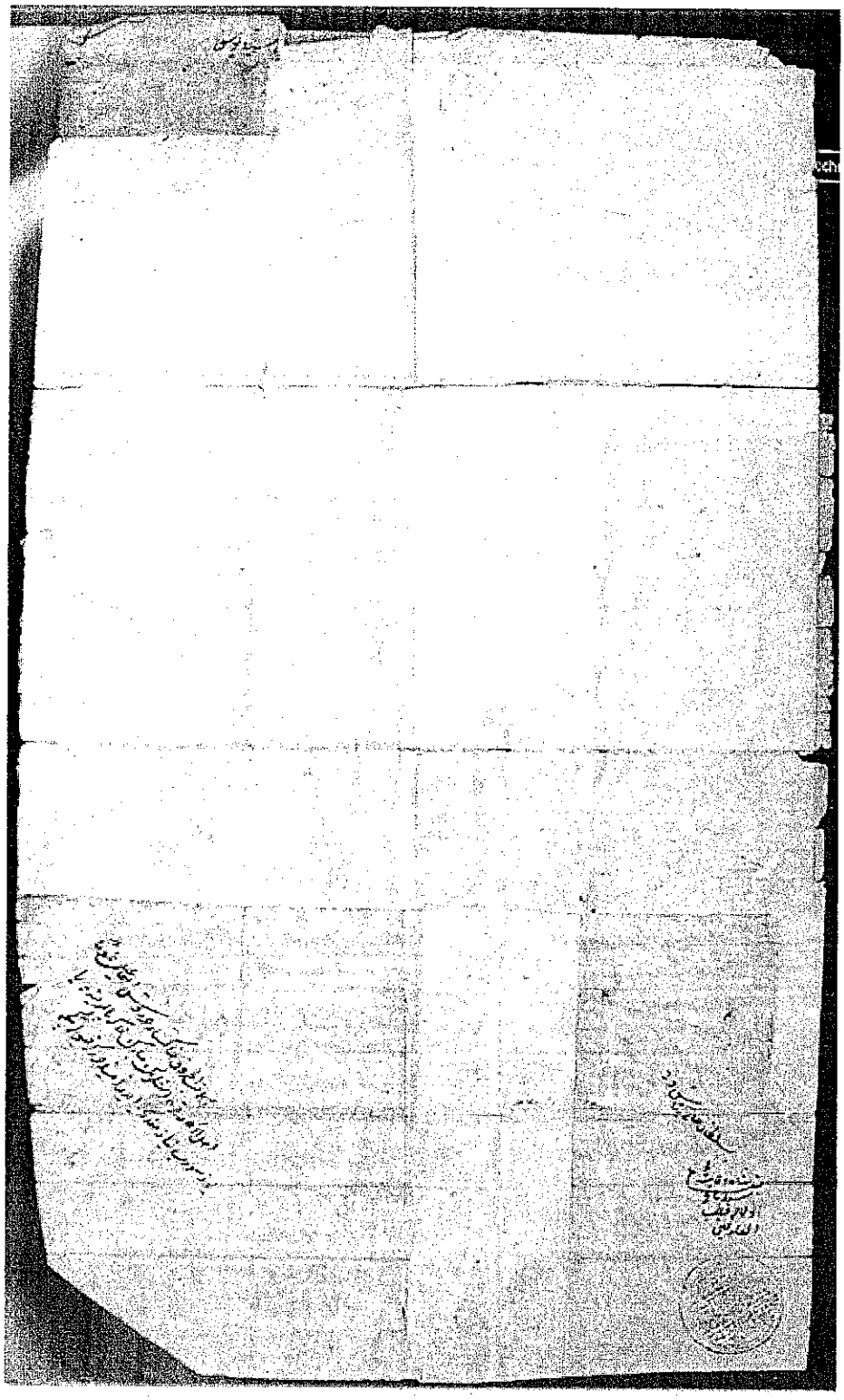
Bu satırları yazan değersiz Derviş İsmail, erkân ehli kardeşlerin ayaklarının altındaki mübarek toprağa riyasızca yüz sürer ve yalvarır. Umarız ki kabule geçer.